

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-17-59>

УДК 336.6

Фінансова безпека як пріоритетний складник економічної безпеки підприємства

Чмир Т.С.

аспірант кафедри економіки
Класичного приватного університету

У статті проведено аналіз наявних точок зору щодо тлумачення економічної безпеки, наведено її рівні та функціональні складники. Проаналізовано визначення поняття «фінансова безпека підприємства» та розглянуто різні думки вчених щодо його тлумачення. Досліджено роль та основні цілі фінансової безпеки як пріоритетного складника економічної безпеки підприємства. Розглянуто понятійний апарат фінансової безпеки підприємства: об'єкт, суб'єкт, предмет, фінансовий ризик, фінансова загроза, фінансова стратегія, забезпечення та індикатори фінансової безпеки підприємства.

Ключові слова: фінансова діяльність, економічна безпека підприємства, фінансова безпека підприємства, фінансовий ризик, індикатори фінансової безпеки підприємства.

Чмырь Т.С. ФИНАНСОВАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ КАК ПРИОРИТЕТНАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье проведен анализ существующих точек зрения относительно толкования экономической безопасности, приведены ее уровни и функциональные составляющие. Проанализированы определения понятия «финансовая безопасность предприятия» и рассмотрены различные мнения ученых относительно его толкования. Исследованы роль и основные цели финансовой безопасности как приоритетной составляющей экономической безопасности предприятия. Рассмотрен понятийный аппарат финансовой безопасности предприятия: объект, субъект, предмет, финансовый риск, финансовая угроза, финансовая стратегия, обеспечение и индикаторы финансовой безопасности предприятия.

Ключевые слова: финансовая деятельность, экономическая безопасность предприятия, финансовая безопасность предприятия, финансовый риск, индикаторы финансовой безопасности предприятия.

Chmyr T.S. THE FINANCIAL SECURITY AS A PRIORITY COMPONENT OF THE ECONOMIC SECURITY OF AN ENTERPRISE

In the article has been made the analysis of the existing points of view concerning the interpretation of economic security, given its levels and functional components. Analyzed the definition of "financial security of an enterprise" and considered the different opinions of scientists regarding its interpretation. Studied the role and the main goals of financial security as a priority component of economic security of an enterprise. Considered conceptual framework of the financial security of the enterprise: object, subject, subject matter, financial risk, financial danger, financial strategy, provision and indicators of financial security of enterprises.

Keywords: financial activity, economic security of an enterprise, financial security of an enterprise, financial risk, financial security indicators of an enterprise.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах динамічних та швидких змін, що відбуваються в зовнішньому та внутрішньому середовищі підприємства, виникає низка ризиків та небезпек, що впливають на рівень економічного розвитку підприємства (рівень ефективності виробництва, його конкурентоздатність та конкурентоздатність продукції, раціональне використання усіх видів ресурсів, високий рівень рентабельності, платоспроможності та фінансової стійкості). Саме такою системою успішного функціонування та розвитку суб'єктів господарювання є фінансова безпека підприємства на різних рівнях управління.

У нинішній ситуації в країні та світі дослідження та вдосконалення потребують теоретичні аспекти та методичні підходи до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства, розроблення нових методів та заходів підвищення фінансової безпеки підприємства, а також створення ефективних систем управління нею.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні засади фінансової безпеки як основи забезпечення економічної безпеки підприємства, порядок ідентифікації та нейтралізації її загроз, механізм забезпечення та інші питання досліджувалися останніми роками у працях вітчизняних та зарубіжних уче-

них, таких як: І.О. Бланк, О.І. Барановський, К.С. Горячева, О.В. Ареф'єва, Н.В. Сабліна, Т.Б. Кузенко, А.О. Єпіфанов, О.Л. Пластун, В.С. Домбровський, Ю. Кім, Т.Ю. Загорельська, Н.В. Ващенко, Г.Л. Вознюк, Л.С. Мартюшева, А.Г. Загородній, С.Ф. Покропивницький та ін. Але, незважаючи на кількість наукових розробок щодо визначення та забезпечення фінансової безпеки підприємства, низка питань, пов'язаних із теоретичними основами, вдосконаленням механізму забезпечення та розвитком фінансової безпеки підприємства потребують подальшого дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є обґрунтування сутності поняття «фінансова безпека підприємства», визначення її ролі і завдань як складника економічної безпеки підприємства та розгляд понятійного апарату фінансової безпеки підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні в умовах невизначеності, високої конкуренції та кризової ситуації в країні, коли спостерігаються фінансова нестабільність, економічні труднощі здійснення фінансових та інноваційних процесів у будь-яких галузях національної економіки, особливого значення набуває формування ефективної системи захисту від зовнішніх і внутрішніх загроз розвитку суб'єктів галузі. Вирішення даної проблеми й є головною метою економічної безпеки підприємства, яка покликана забезпечити достатній рівень продовольчої безпеки країни, високий рівень добробуту та якості життя населення.

Економічна безпека є одним із найважливіших складників національної безпеки: вона є певною «базою» для інших напрямів та видів національної безпеки, які ґрунтуються на економічній основі. Виходячи із цього, проблема економічної безпеки є актуальною, хоча поняття «економічна безпека» не досить досліджене за наявності великої кількості трактувань. Автори по-різному трактують поняття економічної безпеки, звертаючи увагу на різні суттєві характеристики даного терміну.

Так, Б. Губський зазначає, що економічна безпека «визначає здатність держави забезпечувати захист національних економічних інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз, проводити поступальний розвиток економіки з метою підтримки стабільності суспільства і достатнього оборонного потенціалу за будь-яких умов і варіантів розвитку подій» [5, с. 13].

На думку В. Сергєєва, економічна безпека – це стан економіки, за якого забезпе-

чується вирішення трьох взаємопов'язаних завдань: високий і стійкий розвиток, ефективно задоволення суспільних потреб, захист економічних інтересів держави на національному і міжнародному рівнях [12, с. 5].

У навчальному посібнику Т.Б. Кузенко, Л.С. Мартюшевої, О.В. Грачова, О.Ю. Литовченко «Фінансова безпека підприємства» економічна безпека розглядається як «сукупність умов і факторів, що забезпечують незалежність національної економіки, її стабільність і стійкість, здатність до постійного відновлення і самовдосконалення, здатність економіки забезпечувати ефективно задоволення суспільних потреб на національному та міжнародному рівнях» [7, с. 11].

У широкому сенсі економічну безпеку визначають як якісний характерний складник економічної системи, який спрямований на підтримання нормальних умов працездатності системи, її розвиток у межах поставлених цілей, а також протистояння різним загрозам (зовнішнім та внутрішнім) у разі виникнення та відновлення власної працездатності.

Економічна безпека поділяється на три рівні:

- міжнародна безпека (глобальна, регіональна);
- національна безпека (державна, галузі, регіону, суспільства);
- приватна безпека (безпека підприємства, домашнього господарства або окремої особи) [4, с. 8].

Визначальну роль у системі національної економічної безпеки займає економічна безпека підприємства, оскільки саме виробнича діяльність суб'єктів підприємництва забезпечує життєво важливі потреби населення.

А.В. Гукова та І.Д. Анікіна визначають економічну безпеку підприємства як здатність підприємства здійснювати свою стратегію та домагатися власних цілей в умовах невизначеності (під впливом погроз та ризику) [6, с. 99]. Це визначення є найбільш прийнятним, оскільки підприємство здійснює свою діяльність у досить ризиковому та висококонкурентному середовищі під впливом різноманітних зовнішніх (ризиків зміни зовнішнього середовища починаючи від економічної ситуації в країні і законодавстві, закінчуючи проблемами з контрагентами й органами державної влади) та внутрішніх (ризиків, які пов'язані безпосередньо із власними прорахунками і недоліками, а також форс-мажорними обставинами) чинників. До внутрішніх найбільш типових ризиків суб'єктів підприємництва

можна віднести: дефіцит оборотного капіталу, низький рівень технології організації виробництва, власні помилки, нестачу фінансових ресурсів, зниження ефективності діяльності, неефективний менеджмент. Зовнішніми ж ризиками є економічні, політичні, демографічні, зміни в законодавстві, ринкові та природні ризики.

Зовнішні та внутрішні ризики у сукупності утворюють кризове середовище підприємства, яке є унікальним для кожного окремого суб'єкта підприємництва, оскільки для одного суб'єкта підприємництва даний ризик може бути критичним, а для іншого – ні (наприклад, ризик різкої зміни процентної ставки за кредитами (у бік збільшення)). Для того підприємства, яке має значну кількість позикових коштів у вигляді банківських кредитів із нефіксованою процентною ставкою, ризик різкого підвищення процентної ставки є критичним, оскільки призведе до різкого збільшення витрат на утримання кредиту (як наслідок можливі нестача коштів та криза неплатежів).

Основною ціллю економічної безпеки підприємства є гарантування і забезпечення максимально ефективного функціонування, стабільності та розвитку підприємства в поточному та перспективному періодах.

Основними ж функціональними завданнями економічної безпеки підприємства є:

- досягнення високої фінансової ефективності роботи, стійкості та незалежності підприємства;
- підтримка належного рівня ліквідності активів та ділової активності;
- забезпечення високої конкурентоспроможності технічного потенціалу та технічної незалежності суб'єкта підприємництва;
- підтримка ефективності менеджменту та організаційної структури управління підприємством;
- забезпечення належного рівня кваліфікації та інтелектуального потенціалу персоналу суб'єкта підприємництва, а також ефективності корпоративних науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт;
- охорона навколишнього середовища від руйнівного впливу результатів виробничо-господарської діяльності;
- юридичне забезпечення та якісний правовий захист усіх аспектів діяльності підприємства;
- високий захист інформаційного поля та комерційної таємниці, інформаційне забезпечення роботи всіх підрозділів суб'єкта підприємництва;

– ефективна організація безпеки персоналу, капіталу, майна та комерційних інтересів підприємства [7, с. 15].

Функціональна структура економічної безпеки підприємства включає:

– фінансову безпеку (вирішення проблеми фінансово-економічної забезпеченості підприємства та стійкості до банкрутства. Стан фінансової діяльності можна проаналізувати за допомогою таких показників: рівень рентабельності, частка ринку, доступ до кредитів, ліквідність коштів, курсова вартість цінних паперів, оптимальна структура капіталу тощо);

– кадрову та інтелектуальну безпеку (запобігання та ліквідація ризиків і загроз, які пов'язані з інтелектуальним потенціалом персоналу і трудовими відносинами у цілому. Про рівень кадрової та інтелектуальної безпеки свідчать: склад кадрів, рівень їхнього інтелекту та професіоналізму, рівень кваліфікації персоналу);

– техніко-технологічну безпеку (створення і використання конкурентоспроможної технічної бази, обладнання та основних засобів виробництва, технологій і бізнес-процесів підприємства. Аналіз техніко-технологічної безпеки підприємства можна провести за допомогою таких показників: виробничий потенціал підприємства, своєчасність оновлення виробничих фондів, рівень освоєння виробничої потужності);

– політико-правову безпеку (всестороннє юридичне забезпечення діяльності підприємства, грамотна правова робота з контрагентами і владою та вирішення інших правових питань);

– екологічну безпеку (розроблення і ретельне дотримання національних (міжнародних) норм щодо охорони навколишнього середовища та екологічних параметрів під час виробництва продукції);

– інформаційну безпеку (захист власної інформації, у тому числі конфіденційної, а також ділова розвідка, інформаційно-аналітична робота із зовнішніми і внутрішніми суб'єктами тощо);

– силову безпеку (фізична охорона об'єктів та особистісна охорона керівництва, протидія криміналу та взаємодія із правоохоронними й іншими державними органами) [7, с. 16–17].

Основним і визначальним із цих складників є фінансова безпека підприємства (оскільки саме від неї залежить успішний та стабільний розвиток підприємства), яка також має й самостійне значення. Провідну роль фінансового складника в загальній системі еконо-

мічної безпеки підприємства зумовлюють такі особливості [11, с. 207–214]:

1) успішний розвиток підприємства, а також вирішення його різних за характером завдань неможливі без відповідного обсягу фінансових ресурсів, які забезпечують безперервність обороту через свою здатність перетворюватися у будь-який інший вид ресурсів. При цьому кожне підприємство має змогу самостійно формувати склад фінансових ресурсів, ґрунтуючись на критеріях достатності обсягу та мінімізації вартості, які безпосередньо впливають на рівень економічної незалежності та ефективності здійснення господарської діяльності підприємства;

2) постійний рух грошових коштів та, відповідно, управління ним зумовлюють провідну роль фінансової діяльності у забезпеченні стабільного економічного розвитку та попередженні загроз у діяльності підприємства. Оскільки діяльність суб'єктів підприємництва передбачає постійне здійснення фінансових операцій, які пов'язані з непередбачуваними подіями як у зовнішньому, так і внутрішньому середовищі, тому фінансова діяльність підприємства потребує певної стабілізації, інструментом якої є формування страхових та цільових грошових фондів у разі кризових ситуацій;

3) будь-яка діяльність підприємства є ризиковою, особливо фінансова, тому існує тісний зв'язок між поняттям «фінансова безпека» та поняттям «ризик». Під впливом ризиків приймаються та реалізуються управлінські рішення, що зумовлюють фінансовий стан господарюючого суб'єкта. Виходячи із цього, фінансові ризики (тобто ризики, пов'язані з фінансовою діяльністю) є найбільш загрозливими з погляду наслідків від них для забезпечення ефективного економічного розвитку. Адже фінансові ризики в кінцевому підсумку можуть призвести до втрати власного капіталу, потенціалу розвитку, виникнення ситуації банкрутства та ліквідації підприємства.

Аналізуючи сучасну економічну літературу, можна зробити висновок, що термін «фінансова безпека підприємства» з'явився досить недавно. Поняття «фінансова безпека підприємства» об'єднує у собі важливі характеристики категорій «економічна безпека підприємства» та «фінанси підприємства», теоретичну основу та методологію яких можна використовувати під час визначення змісту та сутності поняття «фінансова безпека підприємства».

Згідно з проектом Концепції фінансової безпеки України, фінансова безпека – це

складник економічної безпеки, який характеризує стан захищеності життєво важливих (ключових) інтересів держави, регіонів, підприємницьких структур та громадян у фінансовій сфері від впливу широкого кола негативних чинників (загроз). Основними критеріями фінансової безпеки, згідно з концепцією, є достатність, збалансованість і ліквідність фінансових ресурсів, що забезпечує нормальне існування і розвиток суб'єктів економічного життя.

Що стосується визначення фінансової безпеки підприємства, то у книзі І.О. Бланка «Управління фінансовою безпекою підприємства» фінансова безпека підприємства – це кількісно й якісно детермінований рівень фінансового стану підприємства, що забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього й внутрішнього характеру, параметри якого визначаються на основі його фінансової філософії й створюють необхідні передумови фінансової підтримки його стійкого зростання в поточному й перспективному періодах [2, с. 24].

К.С. Горячева визначає фінансову безпеку підприємства як фінансовий стан, який характеризується, по-перше, збалансованістю й якістю сукупності фінансових інструментів, технологій і послуг, які використовуються підприємством, по-друге, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз, по-третє, здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію власних фінансових інтересів, місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів, по-четверте, забезпечувати ефективний та сталий розвиток цієї фінансової системи [3, с. 66].

На думку Р.С. Папехіна, фінансова безпека – це здатність підприємства самостійно розробляти і проводити фінансову стратегію відповідно до мети загальної корпоративної стратегії в умовах невизначеності й конкурентного середовища [10].

Т.Б. Кузенко, В.В. Прохорова та Н.В. Сабліна вважають, що «фінансова безпека може бути визначена як стан найбільш ефективного використання інформаційних, фінансових показників, ліквідності та платоспроможності, рентабельності капіталу, що знаходиться в межах своїх граничних значень» [8, с. 27–29].

Загалом під фінансовою безпекою підприємства можна розуміти певний механізм забезпечення ефективності та стабільності фінансової системи суб'єкта підприємни-

цтва за організації раціонального використання фінансових ресурсів та використання захисних фінансових інструментів у разі виникнення будь-яких загроз (із боку зовнішнього або внутрішнього середовища). Фінансова безпека, як і саме підприємство, є динамічною системою, тому потребує постійного ефективного управління та контролю.

Проблема фінансової безпеки підприємства зумовлює розгляд понятійного апарату фінансової безпеки підприємства, який включає: об'єкт, суб'єкт і предмет фінансової безпеки; також такі важливі категорії, як фінансовий ризик, фінансові загрози (загрози фінансовій безпеці), мета і механізм забезпечення фінансової безпеки (механізм управління фінансовою безпекою), фінансові інтереси, критерії та індикатори стану фінансової діяльності, оцінка рівня фінансової безпеки, фінансова небезпека, джерела фінансової небезпеки, банкрутство, фінансова стратегія, гарантія фінансової безпеки, принцип забезпечення фінансової безпеки підприємства, методи та інструменти забезпечення фінансової безпеки, фінансова діяльність підприємства, основні напрями забезпечення фінансової безпеки підприємства, моніторинг фінансової діяльності (фінансової безпеки), інформаційне та аналітично-прогнозне забезпечення фінансової безпеки, повноваження підсистеми забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Необхідним є розгляд деяких основних зазначених категорій на основі аналізу літературних джерел.

Об'єктом фінансової безпеки є фінансова діяльність підприємства, безпеку якої необхідно забезпечити.

Суб'єктом фінансової безпеки виступають керівництво підприємства і його персонал.

Предмет фінансової безпеки – це діяльність суб'єктів фінансової безпеки як реалізація принципів, функцій, стратегічної програми або конкретних заходів щодо забезпечення фінансової безпеки, яка спрямована на об'єкти фінансової безпеки [3, с. 65–67].

Фінансовим ризиком є результат вибору його власниками або менеджерами альтернативного фінансового рішення, що спрямоване на досягнення бажаного цільового результату фінансової діяльності за наявності ймовірності зазнання економічного збитку (фінансових утрат) у силу невизначеності реалізації даного результату [2, с. 132].

Фінансові загрози (загрози фінансовій безпеці) розглядають як форми небезпеки, чин-

ники, що ускладнюють чи роблять неможливою реалізацію економічних інтересів підприємства, перешкоджають досягненню цілей суб'єкта господарської діяльності, здатні порушити його стійкість і стабільний розвиток чи призвести до припинення господарської діяльності та порушення процесу розширеного чи нормального відтворення капіталу [9, с. 55].

Забезпечення фінансової безпеки підприємства можна визначити як процес запобігання будь-яким збиткам від негативних впливів внутрішніх і зовнішніх чинників на різні аспекти комерційної діяльності.

Щодо фінансової стратегії підприємства, то її можна розглядати як науково-методичний інструмент (технологію), який включає визначення стратегічних фінансових цілей (фінансових інтересів), вибір ефективних напрямів їх досягнення і механізм реагування на зміни у зовнішньому середовищі та внутрішньому стані фінансової діяльності.

Також важливою категорією фінансової безпеки підприємства є індикатори фінансової безпеки підприємства. О.І. Барановський до зазначених індикаторів відносить: мінімальний розмір статутного фонду, величину активів, обсяг продажів, оборотність активів, розмір інвестицій, коефіцієнт рентабельності капіталовкладень, строк окупності капітальних вкладень, рівень інновацій, показник достатності сукупного капіталу, частку позиченого капіталу, розмір питомого обороту капіталу, прибутковість капіталу, прибутковість активів, відношення прибутку до середньорічного капіталу, достатність обігового капіталу, ліквідність (поточна, короткострокова, загальна), величину ліквідного дефіциту, коефіцієнт миттєвої оцінки, платоспроможність, рівень оподаткування, період погашення дебіторської заборгованості, розмір позичкового відсотка, коефіцієнт покриття відсотка, періодичність погашення кредиторської заборгованості, суму кредитування небезпечним борговим зобов'язанням (дебентурою) [1, с. 38–39]. Даний широкий перелік може потребувати внесення коректив кожним окремим підприємством відповідно до умов його функціонування.

Слід також зазначити, що проблема фінансової безпеки є динамічною категорією, оскільки у зв'язку з розвитком економіки змінюються елементи загроз та їх характер впливу на діяльність підприємства.

Висновки з цього дослідження. Виходячи з досвіду функціонування та управ-

ління підприємством, можна стверджувати, що фінансова діяльність є достатньо ризиковою, адже фінансові відносини здійснюються в умовах невизначеності шляхом вибору напрямів дій із декількох складно прогнозованих варіантів. Звідси актуальності набуває проблема забезпечення належного рівня фінансової безпеки на підприємстві, оскільки її головною метою є вчасне реагування та запобігання кризовим

явищам для гарантування стійкого розвитку підприємства.

Сьогодні не має однозначної думки з боку науковців щодо визначення фінансової безпеки підприємства, хоча всі вони наголошують на її пріоритетності та необхідності за сучасних умов господарювання, тому доцільним є розгляд проблем фінансової безпеки підприємства, а також дослідження її розвитку в умовах невизначеності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): монографія. К.: КНТЕУ, 2004. 759 с.
2. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия. К.: Ника-Центр, 2006. 776 с.
3. Горячева К.С. Фінансова безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки. Економіст. 2003. № 8. С. 65–67.
4. Грунин О.А. Грунин С.О. Экономическая безопасность организации. СПб.: Питер, 2002. С. 8.
5. Губський Б.В. Економічна безпека України: методологія виміру, стан і стратегія забезпечення: монографія. К., 2001. 122 с.
6. Гукова А.В. Аникина И.Д. Роль финансовой безопасности предприятия в системе его экономической безопасности. Образование и общество. 2006. № 3. С. 98–102.
7. Кузенко Т.Б., Мартюшева Л.С., Грачов О.В., Литовченко О.Ю. Фінансова безпека підприємства: навч. посіб. Харків: ХНЕУ, 2010. 304 с.
8. Кузенко Т.Б., Прохорова В.В., Саблина Н.В. Управление финансовой безопасностью на предприятии. Бизнес Информ. 2008. № 12(1). С. 27–29.
9. Лоханова Н. Система управління станом економічної безпеки підприємства: проблемні питання, концепція розвитку. Економіст. 2005. № 2. С. 52–56.
10. Папехин Р.С. Факторы финансовой устойчивости и безопасности предприятия: автореф. дис. ... канд. экон. наук. Волгоград, 2007. 21 с.
11. Рекова Н.Ю. Марина Г.С. Система фінансової безпеки України. Розвиток економічних методів управління національною економікою та економікою підприємства: зб. наук. праць Донецького державного ун-ту управління. Донецьк: ДонДУУ, 2012. Вип. 246. Т. XI. С. 207–214.
12. Сергеев В.И. Лубянка: обеспечение экономической безопасности государства: сб. М.: Масс Информ-Медиа, 2002. 448 с.

REFERENCES:

1. Baranovskyi O.I. (2004) Finansova bezpeka v Ukraini (metodolohiia otsinky ta mekhanizmy zabezpechennia): monohrafiia. [Financial security in Ukraine (assessment methodology and mechanisms of ensuring): monograph]. K.: KNTEU, 759 p. (in Ukrainian)
2. Blank I.A. (2006) Upravlenie finansovoy bezopasnost'yu predpriyatiya [Management of financial security of the enterprise]. K.: Nika-Tsentr, 776 p. (in Russian)
3. Horiacheva K.S. (2003) Finansova bezpeka pidpriemstva. Sutnist ta mistse v systemi ekonomichnoi bezpeky [Financial security of the enterprise. The essence and place in the system of economic security]. Ekonomist, no. 8, pp. 65-67.
4. Grunin O.A. Grunin S.O. (2002) Ekonomicheskaya bezopasnost' organizatsii [Economic security of the organization]. SPb.: Piter, p. 8. (in Russian)
5. Hubsyky B.V. (2001) Ekonomichna bezpeka Ukrainy: metodolohiia vymiru, stan i stratehiia zabezpechennia: monohrafiia [Economic security of Ukraine: methodology of measurement, condition and strategy of ensuring: monograph]. K., 122 p. (in Ukrainian)
6. Gukova A.V. Anikina I.D. (2006) Rol' finansovoy bezopasnosti predpriyatiya v sisteme ego ekonomicheskoy bezopasnosti [The role of financial security of the enterprise in the system of its economic security]. Obrazovanie i obshchestvo, no. 3, pp. 98-102.
7. Kuzenko T.B., Martiusheva L.S., Hrachov O.V., Lytovchenko O.Yu. (2010) Finansova bezpeka pidpriemstva: navchalnyi posibnyk [Financial security of enterprises: tutorial]. Kharkiv: Vyd. KhNEU, 304 p. (in Ukrainian)

8. Kuzenko T.B., Prokhorova V.V., Sablina N.V. (2008) Upravlenie finansovoy bezopasnost'yu na predpriyatii [Management of financial security at the enterprise]. *Biznes Inform*, no. 12 (1), pp. 27-29.
9. Lokhanova N. (2005) Systema upravlinnia stanom ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva: problemni pytannia, kontsepsiia rozvytku [The system of management of condition of economic security of the enterprise: issues, concept of development]. *Ekonomist*, no. 2, pp. 52-56.
10. Papekhin R.S. (2007) Faktory finansovoy ustoychivosti i bezopasnosti predpriyatiya [The factors of financial stability and security of the enterprise] (PhD Thesis), Volgograd.
11. Rekova N.Yu. Maryna H.S. (2012) Systema finansovoi bezpeky Ukrainy [The system of financial security of Ukraine]. *Rozvytok ekonomichnykh metodiv upravlinnia natsionalnoiu ekonomikoiu ta ekonomikoiu pidpriemstva: zb. nauk. prats Donetskoho derzhavnoho un-tu upravlinnia* [Development of economic methods of management of national economy and enterprise economy: collection of scientific papers of Donetsk State University of Management]. Donetsk: DonDUU, vol. 246, T. XI, pp. 207-214.
12. Sergeev V.I. (2002) Lubyanka: obespechenie ekonomicheskoy bezopasnosti gosudarstva [Lubyanka: ensuring of economic security of the state]. M.: Mass Inform-Media, 448 p. (in Russian)